

SIROJIDDIN SAYYID DOSTONLARIDA ESTETIK IDEALNING O'ZIGA XOS IFODASI

Guljaxan Ismailovna Doshanova
guljahandoshanova@gmail.com
Qoraqalpoq davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sirojiddin Sayyid dostonlarida estetik ideal tasvirning o'ziga xos xususiyatlari chuqur tahlil qilinadi. Yozuvchining ijodi o'ziga xos lirik ruhiyat va epik ko'lamni birlashtirgan holda, o'zbek adabiyotida noyob badiiy yondashuvni shakllantirgan. Sayyidning dostonlarida milliy qadriyatlar va insoniy tuyg'ular uyg'un tarzda tasvirlanadi, bunda lirik qahramonlarning ichki dunyosi epik voqealar zanjiri bilan bog'lanib, ularning his-tuyg'ulari, maqsadlari va kurashlari teran tasvirlanadi.

Kalit so'zlar: Sirojiddin Sayyid, liro-epik tasvir, dostonlar, milliy qadriyatlar, lirik qahramon, epik syujet, badiiy uslub, poetik uyg'unlik, sevgi va kurash

LYRICAL IMAGE IN THE EPICS SIROJIDDIN SAYYID

G.Doshanova
guljahandoshanova@gmail.com
KSU

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the unique characteristics of lyrical-epic imagery in the works of Sirojiddin Sayyid. The author's creative works combine a distinct lyrical spirit with an epic scale, forming a unique literary approach within Uzbek literature. Sayyid's epics harmoniously depict national values and human emotions, where the inner world of lyrical heroes is intertwined with the sequence of epic events, portraying their feelings, goals, and struggles in a profound way.

Keywords: Sirojiddin Sayyid, lyrical-epic imagery, epics, national values, lyrical hero, epic plot, artistic style, poetic harmony, love and struggle

O'zbek adabiyotida mustaqillik yillarida epik janr, xususan, doston janrining taraqqiyoti va yangicha bosqichga ko'tarilishi bilan bir qatorda badiiy-estetik qarashlar ham yangi qiyofa kasb etdi. Shu jarayonda Sirojiddin Sayyid ijodi alohida ahamiyatga ega. Shoirning tarixiy shaxslar hayoti va ruhiy dunyosini chuqur tahlil qilgan holda yaratgan dostonlari nafaqat badiiy jihatdan yuksak, balki falsafiy-estetik mazmunga boy asarlardir.

Sayyidning “Yuz oh, Zahriddin Muhammad Bobur”, “Samarqand xayoli”, “Ko‘hna dunyo” kabi dostonlarida estetik idealning tasviri poetik mahorat bilan uyg‘unlashgan. Mazkur maqolada shoir dostonlarida estetik idealning ifodalanish usullari, tarixiy obrazlar orqali ilgari surilgan badiiy g‘oyalar va shaxs-jamiat munosabatlarining poetik talqini tahlil qilinadi.

Estetik ideal - bu san‘at asarida inson, jamiyat, tabiat yoki ruhiy dunyo haqidagi eng go‘zal, yuksak, mukammal tasavvurning badiiy ifodasidir. Rus adabiyotshunosligida (Belinskiy, Chernyshevskiy, G.Pospelov) estetik ideal “haqiqat, go‘zallik va ezgulikning uyg‘unligi” sifatida talqin etiladi. O‘zbek adabiyotshunosligida esa (N.Mallayev, U.Normatov, O.Sharafiddinov va boshqalar) estetik ideal milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va ma’naviy yuksaklik bilan bog‘lanadi.

Sirojiddin Sayyid dostonlarida estetik ideal ko‘proq:

- tarixiy shaxslar (Bobur, Amir Temur, Alisher Navoiy),
- vatanparvarlik,
- ruhiy poklik va ma’rifatparvarlik,
- adolat va ezgulik g‘oyalari orqali ifodalanadi.

Yuz oh, Zahriddin Muhammad Bobur” dostoni shoir ijodining cho‘qqisi bo‘lib, unda estetik ideal Bobur timsolida gavdalanadi. Bobur - tarixiy shaxs sifatida shoir nigohida nafaqat sarkarda va davlat arbobi, balki ruhiy iztiroblarni chuqur his etuvchi, Vatanga mehr qo‘ygan, adolatli shoh sifatida tasvirlanadi:

“Bobur yurak yutdi ohlar ichra,
Shon-u shavkat yo‘q, vatan bor ichra.”

Bu misralarda Boburning shaxsiy baxtdan ko‘ra xalq va Vatanni ustun qo‘yishi, estetik ideal sifatida fidoyilik va ma’naviy ulug‘lik targ‘ib etiladi.

Sayyid dostonlarida qahramonlar nafaqat jismoniy jasorat, balki ruhiy poklik bilan ajralib turadi. Bu jihat shoirning “Samarqand xayoli” dostonida yaqqol ko‘rinadi. Unda shoir qadimiy Samarqand shahrining ruhiy qiyofasi, tarixiy shon-shuhrati va zamonaviylikdagi ma’naviy bo‘shliqlarni qiyosiy tarzda ko‘rsatadi.

“Ko‘hna Samarqand - ruhiy makon,
Vaqt quchog‘ida uyg‘onib yotar.”

Bu satrlar orqali shoir shahar va millat ruhiy yuksaklikning timsoli sifatida estetik idealni tasvirlaydi.

Sirojiddin Sayyidning poetik uslubi liroepik xarakterga ega. Ya’ni, tarixiy voqealar tasviri shoirning ichki kechinmalari, lirizmi bilan uyg‘unlashadi. Bu uslub orqali estetik ideal faqat tarixiy faktlar emas, balki shoirning ruhiy tajribasi orqali ochiladi. Masalan, Bobur obrazini tasvirlar ekan, shoir o‘z zamonasi bilan qiyosiy mushohada yuritadi, shu orqali bugungi avlodni ham ideallashtirilgan.

Sirojiddin Sayyid o‘z dostonlarida estetik idealni ifodalashda quyidagi badiiy vositalardan samarali foydalanadi:

- Tasviriy ifoda va metaforalar: Bobur - "ohlar yuki
- Tazod (antitezalar): tarixiy va zamonaviylik, ezgulik va zulm, yuksaklik va tubanlik o'rtasidagi qarama-qarshiliklar orqali estetik ideal yanada yorqinlashadi.
- Simvolik obrazlar:
- Lirik chekinishlar: shoirning ichki monologi, zamonga murojaati orqali tarixiy ideal bugungi kun bilan bog'lanadi.

4. Estetik idealning ijtimoiy-ma'naviy ahamiyati

Sirojiddin Sayyidning estetik ideali faqat o'tmishni madh etish emas, balki hozirgi avlodni ma'naviy uyg'otish, tarixiy xotirani tiklash va milliy g'ururni mustahkamlashga qaratilgan. Uning dostonlari bugungi yosh avlod uchun:

- Vatanga sadoqat,
- tarixiy merosni e'zozlash,
- ruhiy barkamollikka intilish kabi fazilatlarni targ'ib etgan.

Vatanga sadoqat, vafo, sabr, qanoat singari umuminsoniy fazilatlarni lirik talqin etish barobarida yirik ijtimoiy muammolarni ham qalamga oldilar. Mumtoz she'riyatning faol janrlaridan biri, har bir bandi besh misradan tashkil topgan lirik she'r shakli bo'lgan muxammaslar shoir she'riyatida yuksak darajaga ko'tarildi. Sirojiddin Sayyid aruz vaznida Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur ijodidan ilhomlanib, ularni chuqur o'rganib, bu she'riy tizimni yangi davr, yangi sharoitlarda rivojlantirishga barakali hissa qo'shib kelayotir. Uning to'rt jildlik asarlari har bir jildida aruz vaznida yaratilgan she'rlar o'rin olgan. Shoir ustozlar an'analarini yangi davr, yangi sharoitda davom ettirishi bilan birga, ularni ijodiy rivojlantirish, g'azalga zamonaviy ruh berishda salafiori orasida peshqadam bo'lib kelmoqda.

O'tgan asr adogidagi qarashlar, tafakkurdagi evrilishlar olam va odamnigina emas, globallashuv jarayonidagi hayotni anglash imkonini ham yaratdiki, bu jahon she'riyatidagi turfa talqinlarni keyingi yillar she'riyatiga singdirilishi, bu poetik talqinlardan Sirojiddin Sayyid ham sezilarli darajada oziqlanganligini bir qator dunyo adabiyotidan amalga oshirilgan tarjimalar misolida mavzu ko'lamiga alohida urg'u berildi. Har bir millat she'riyati, shu bilan uzviy ravishda Sirojiddin Sayyid she'riyati an'anaviylik asosida shakllanar ekan, shoir uslubi, poetik obraz yaratish mahorati, ramzlar silsilasi va milliy an'analar qatidagi yangicha bir ko'rinishlarda namoyon bo'lishi, tabiiydir. An'anaviylik milliylikka asoslangan vorisiylikning har bir davr uchun ijodiy prinsipligidan dalolatdir.

Sirojiddin Sayyid dostonlarida estetik idealning ifodasi ko'p qatlamli va boy badiiy shakllarda namoyon bo'ladi. Tarixiy shaxslar timsolida yuksak insoniylik, vatanparvarlik, ma'naviy poklik singari qadriyatlar yuksak poetik uslub bilan kuylanadi. Shoirning liroepik uslubi, chuqur falsafiy yondashuvi va badiiy obrazlar tizimi uning asarlarini nafaqat tarixiy, balki zamonaviy ahamiyatga ega badiiy manba sifatida qadrlanishiga olib keladi.

Shunday qilib, Sirojiddin Sayyid dostonlarida estetik ideal - bu milliy ruhiyat, tarixiy xotira va badiiy yuksaklikning uyg'un ifodasidir. Bu jihat shoir ijodini o'zbek epik adabiyoti taraqqiyotida alohida bosqich sifatida e'tirof etishga asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sayyid, Sirojiddin. Yuz oh, Zahriddin Muhammad Bobur. - Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi
2. Mallayev N. O'zbek adabiyoti tarixi. - Toshkent: O'qituvchi, 1976.
3. Normatov U. Adabiyot nazariyasi masalalari. - Toshkent: Fan, 1981.
4. Sayyid, S. (1987). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
5. Rahimov, A. (2005). Sirojiddin Sayyid: Adabiy meros va tarixi. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.